మాఘ మహాకవి రచించిన 20 సర్గల శిశుపాల వధ మహా కావ్యములో

రెండవ సర్గకు తెలుగు తాత్పర్యము

ఇది శిశుపాలవధము యొక్క రెండవ సర్గ, దీనిలో మంత్ర చర్చ (లేదా ఆలోచనలు) వర్ణించబడింది

2.1 యియక్షమాణేనాహూతః పార్థేనాథ ద్విషన్మురమ్ । అభిచైద్యం ప్రతిష్ఠాసురాసీత్కార్యద్వయాకులః ॥

తాత్పర్యం:

*** శ్రీ కృష్ణ సంశయము ***

యజ్ఞం చూడటానికి అర్జునుడు కబురు పంపాడు. శ్రీకృష్ణుడు, శిశుపాలుని చంపుమని ఇంద్రుడు చెప్పి పంపించాడు.ఏది చేయాలి? ఏది విడువాలి? అని ఆ సమయంలో రెండు పనుల గురించి ఆలోచిస్తూ శ్రీ కృష్ణుడు అయోమయంలో ఉన్నాడు.

2.2 సార్థముద్ధవసీరిభ్యామథాసావసదత్సదః । గురుకావ్యానుగాం బిభ్రచ్చాన్ద్రీమభినభః శ్రియమ్ ॥

తాత్పర్యం: ఉద్ధవుడు మరియు బలరాముడితో కలిసి శ్రీకృష్ణుడు ఆ సభలో కూర్చున్నాడు. ఆ సమయంలో ఆకాశంలో చంద్రుడు నక్షత్రాలతో శోభించినట్లుగా, ఆ సభ పండితులు మరియు కవులతో నిండి శోభిల్లుతోంది.

2.3 జాజ్వల్యమానా జగతః శాన్తయే సముపేయుషీ । వ్యద్యోతిష్టసభావేద్యామసౌ నరశిఖిత్రయీ ॥

తాత్పర్యం: లోకానికి శాంతిని చేకూర్చడానికి వచ్చిన ఆ ముగ్గురు గొప్ప వ్యక్తులు (శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, ఉద్ధవుడు) సభాస్థలిలో ప్రకాశిస్తున్నారు. వారు వెలిగే అగ్నిలా అందరి దృష్టిని ఆకర్షిస్తున్నారు.

2.4 రత్నస్తమ్భేషు సంక్రాన్తప్రతిమాస్తే చకాశిరే । ఏకాకినో ఽపి పరితః పౌరుషేయవృతా ఇవ ॥ తాత్పర్యం: రత్నాలతో చేసిన స్తంభాలలో వారి ప్రతిబింబాలు పడుతున్నాయి. ఒంటరిగా ఉన్నప్పటికీ, ఆ ప్రతిబింబాల వల్ల వారు నలువైపులా అనేకమంది బలవంతులతో చుట్టుముట్టబడినట్లుగా కనిపిస్తున్నారు.

2.5 అధ్యాసామాసురుత్తుఙ్గహేమపీఠాని యాన్యమీ । త్రైరూహే కేశారిక్రాన్తత్రికూటశిఖిరోపమా ॥

తాత్పర్యం: వారు ఎత్తైన బంగారు పీఠాలపై కూర్చున్నారు. ఆ పీఠాలు సింహాలు సంచరించే త్రికూట పర్వత శిఖరాలను పోలి ఉన్నాయి.

2.6 గురుద్వయాయ గురుణోరుభయోరథ కార్యయోః । హరివిప్రతిషేధం తమమాచచక్షే విచక్షణః ॥

తాత్పర్యం: తెలివైన ఉద్ధవుడు, ఇద్దరు గొప్పవారు (శ్రీకృష్ణుడు మరియు బలరాముడు) మరియు రెండు ముఖ్యమైన పనులు (యుధిష్ఠిరుని యాగం మరియు శిశుపాలుని చర్యలు) గురించి వారికి ఉన్న అభిప్రాయభేదాలను వివరించాడు.

2.7 ద్యోతితాన్తఃసభైః కున్దకుడ్మలాగ్రదతః స్మితైః । స్నపితేవాభవత్తస్య శుద్ధవర్ణా సరస్వతీ ॥ తాత్పర్యం:

మొల్ల మొగ్గల వంటి చిరునవ్వులతో ఆ సభ అంతా ప్రకాశిస్తుండగా, ఉద్ధవుని స్వచ్ఛమైన మాటలు అందరినీ ఆనందంలో ముంచెత్తాయి. అతని వాక్కులు స్వచ్ఛమైన సరస్వతీ నదిలా ప్రవహించాయి.

2.8 భవద్గిరామవసరప్రదానాయ వచాంసి నః । పూర్వరఙ్గః ప్రసఙ్గాయ నాటకీయస్య వస్తునః ॥ తాత్పర్యం:

మీ మాటలకు అవకాశం ఇవ్వడానికి మా మాటలు నాటకంలోని పూర్వరంగం వలె ఉన్నాయి. ఇది రాబోయే ముఖ్యమైన విషయం గురించి చెప్పడానికి ఒక ప్రారంభం మాత్రమే.

2.9 కరదీకృతభూపాలో భ్రాతృభిర్జిత్వరైర్దిశామ్ । వినాప్యస్మదలంభూష్ణురిజ్యాయై తపసః సుతః ॥

తాత్పర్యం: తన చేతికి వచ్చిన రాజులను మరియు అన్ని దిక్కులను జయించిన తన సోదరులను కలిగి ఉన్న యుధిష్ఠిరుడు, మా సహాయం లేకుండానే యజ్ఞం చేయడానికి సమర్థుడు. అతను తపస్సు యొక్క ఫలం.

2.10 ఉత్తిష్ఠమానస్తు పరో నోపేక్ష్యః పత్యమిచ్ఛతా । సమౌ హి శిష్టైరామ్నాతౌ వర్త్స్యన్తావామయః స చ ॥

తాత్పర్యం: ఎదుగుతున్న శత్రువును పట్టించుకోకుండా ఉండకూడదు, రాజ్యాన్ని కోరుకునేవాడు. వివేకవంతులు వ్యాధిని మరియు శత్రువును సమానంగా చూడాలని చెబుతారు, ఎందుకంటే అవి పెరిగే కొద్దీ ప్రమాదకరమైనవి.

2.11 న దూయే సాత్వతీసూనుర్యన్మహ్యమపరాధ్యతి । యత్తు దహ్యన్తే లోకమదో దుఃఖాకరోతిమామ్ ॥

తాత్పర్యం: సాత్యకి కుమారుడు (శిశుపాలుడు) నాకు అపచారం చేస్తున్నందుకు నేను బాధపడటం లేదు. కానీ, అతని దుష్టత్వం వల్ల లోకం బాధపడుతుంటే అది నన్ను దుఃఖింపజేస్తుంది.

2.12 మమ తావన్మతమిదం శ్రూయతామఙ్గ వామపి । జ్ఞాతసారో ఉపి ఖల్వేకః సందిగ్ధే కార్యవస్తుని ॥

తాత్పర్యం: నా అభిప్రాయం ఏమిటంటే, మీరూ వినండి. నిజం తెలిసినప్పటికీ ఒక్కొక్కసారి కార్యాల విషయంలో సందేహం కలగవచ్చు.

2.13 యావదర్థపదాం వాచమేవమాదాయ మాధవః । విరరామ మహీయాంసః ప్రకృత్యా మితభాషిణః ॥

తాత్పర్యం: శ్రీకృష్ణుడు, గొప్ప వ్యక్తి మరియు స్వభావరీత్యా తక్కువగా మాట్లాడేవాడు, తన ఆలోచనలను క్లుప్తంగా చెప్పి ఆగాడు.

2.14 తతః సపత్నాపనయస్మరణానుశయస్ఫురా । ఓష్ఠేన రామో రామోష్ఠబిమ్బచుమ్బనచుఞ్చునా ॥

తాత్పర్యం: ఆ తరువాత, శత్రువులు చేసిన తప్పులను గుర్తు తెచ్చుకోవడం వల్ల కలిగిన తీవ్రమైన దుఃఖంతో మరియు అందమైన దంతాలు కలిగిన తన ప్రేయసి యొక్క ఎర్రని పెదవులను ముద్దు పెట్టుకోవాలనే కోరిక గుర్తుకు రావడంతో బలరాముని పెదవులు కొద్దిగా కదిలాయి.

2.15 వివక్షితామర్థవిదస్తత్క్షణప్రతిసంహృతాం । ప్రాపయన్పవనవ్యాధేర్గిరముత్తరపక్షతామ్ ॥
తాత్పర్యం: మాట్లాడాలని అనుకున్నప్పటికీ, విషయం యొక్క ప్రాముఖ్యతను గ్రహించిన బలరాముడు వెంటనే తన మాటలను ఆపుకున్నాడు. అతని మౌనం తరువాత వచ్చే మాటలకు ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చింది.

2.16 ఘూర్ణయన్మదిరాస్వాదమదపాటలితద్యుతీ । రేవతీవదనోచ్ఛిష్టపరిపూతపుటే దృశౌ ॥
తాత్పర్యం: మత్తు పానీయం యొక్క రుచి వల్ల ఎర్రబారిన కాంతిని కలిగి ఉన్న బలరాముని కళ్ళు, రేవతి యొక్క నోటి నుండి వచ్చిన ఉచ్ఛిష్టంతో పవిత్రమైనవిగా ఉన్నాయి. అవి ప్రేమతో నిండి ఉన్నాయి.

2.17 ఆశ్లేషలోలుపవధూస్తనకార్కశ్యసాక్షిణీం । మ్లాపయన్నభిమానోష్ణైర్వనమాలాం ముఖానిలైః ॥ తాత్పర్యం: తన భార్యను కౌగలించుకోవాలనే కోరికతో ఉన్న బలరాముడు, ఆమె స్తనాల యొక్క దృఢత్వాన్ని గుర్తుచేసుకుంటూ, తన వేడి నిశ్వాసంతో తన వనమాలను కొద్దిగా వాడిపోయేలా చేశాడు. ఇది అతని ప్రేమ యొక్క తీవ్రతను తెలియజేస్తుంది.

2.18 దధత్సంన్ధ్యారుణవ్యోమస్ఫురత్తారానుకారిణీః । ద్విషద్వేషోపరక్తాఙ్గసఙ్గినీః స్వేదవిప్రుషః ॥ తాత్పర్యం: సాయంత్రం ఎర్రటి ఆకాశంలోని మెరిసే నక్షత్రాల వలె, బలరాముని శరీరంపై శత్రువుల పట్ల ఉన్న ద్వేషంతో కలిగిన చెమట బిందువులు ప్రకాశిస్తున్నాయి.

2.19 ప్రోల్లసత్కుణ్డలప్రోతపద్మరాగదలత్విషా । కృష్ణోత్తరాసఙ్గరుచం విదధచ్చౌతపల్లవీమ్ ॥ తాత్పర్యం: మెరిసే చెవిపోగుల్లో పొదిగిన పద్మరాగాల కాంతివలె, బలరాముడు ధరించిన నీలం రంగు ఉత్తరీయం కొత్త చిగురుటాకుల కాంతిని కలిగి ఉంది.

2.20 కకుద్మికన్యావక్త్రాన్తర్వాసలబ్ధాధివాసయా । ముఖమోదం మదిరయా కృతానువ్యాధముద్వమన్ ॥ తాత్పర్యం: రేవతి యొక్క నోటి లోపల నివసించిన మధువు యొక్క వాసనను పొందిన బలరాముని ముఖం, ఆ మధువు యొక్క ఆనందాన్ని వెదజల్లుతోంది.

2.21 జగాదవదనచ్ఛద్మపద్మపర్యన్తపాతినః । నయన్మధులిహః శ్వైత్యముదగ్రదశనాంశుభిః ॥

తాత్పర్యం: అతని ముఖం అనే కప్పి ఉంచిన పద్మం యొక్క అంచులలో తిరుగుతున్న కళ్ళు అనే తుమ్మెదల యొక్క నల్లదనాన్ని, పైకి ఎత్తిన దంతాల కాంతితో తెల్లగా మారుస్తూ మాట్లాడాడు.

2.22 యద్వాసుదేవేనాదీనమనాదీనవమీరితమ్ । వచసస్తస్య సపది క్రియా కేవలముత్తరమ్ ॥

తాత్పర్యం: వాసుదేవుడు (కృష్ణుడు) భయపడకుండా, ఎటువంటి లోపం లేకుండా చెప్పిన మాటలకు, వెంటనే చేసే పని మాత్రమే సమాధానం అవుతుంది. మాటలతో కాకుండా చేతలతోనే సమాధానం చెప్పాలి.

2.23 నైతల్లఘ్వపి భూయస్యా వచో వాచాతిశయ్యతే । ఇన్ధనౌఘధగప్యగ్నిత్విషా నాత్యేతి పూషణమ్ ॥

తాత్పర్యం: కొద్దిగా ఉన్నప్పటికీ నిజమైన మాటలు, ఎక్కువైనప్పటికీ అబద్ధపు మాటలను ఎప్పుడూ మించలేవు. మంటల్లో పెద్ద మొత్తంలో కట్టెలు వేసినా, ఆ మంట సూర్యుడి యొక్క కాంతిని దాటలేదు కదా!

2.24 సంక్షిప్తస్యాప్యతో ఽస్యైవ వాక్యస్యార్థగరీయసః । సువిస్తరతరా వాచో భూష్యభూతా భవన్తు మో ॥

తాత్పర్యం: కాబట్టి, క్లుప్తంగా ఉన్నప్పటికీ గొప్ప అర్థాన్నిచ్చే ఈ మాటల యొక్క భావాన్ని మరింత వివరంగా చెప్పే మాటలు, కేవలం అలంకారంగా మాత్రమే ఉండాలి.

2.25 విరోధివచసో మూకాన్వగీశానపి కుర్వతే । జడానప్యనులోమార్థాన్ప్రవాచః కృతినాం గిరః ॥

తాత్పర్యం: తెలివైన వారి మాటలు, వ్యతిరేకించే వారిని కూడా మాట్లాడలేని వారిగా చేస్తాయి. అంతేకాదు, తెలివిలేని వారిని కూడా తమకు అనుకూలమైన అర్థాలను గ్రహించేలా చేస్తాయి.

2.26 షడ్గుణాః శక్తయస్తిస్రః సిద్ధయోదయాస్త్రయః । గ్రన్థానధీత్య వ్యాకర్తుమితి దుర్మేధసో ఽప్యలమ్ ॥

తాత్పర్యం: ఆరు రకాల గుణాలు, మూడు శక్తులు, మూడు రకాల విజయాలు - ఇవన్నీ పుస్తకాలు చదివి అర్థం చేసుకోవడానికి తెలివి తక్కువ వారికైనా సరిపోతాయి. కేవలం పుస్తక జ్ఞానం ఉంటే సరిపోదు.

2.27 అనిర్లోడితకార్యస్య వాగ్జాలం వాగ్మినో వృథా । నిమిత్తాదపరాద్ధేషోర్ధానుష్కస్యేవ వల్గితమ్ ॥

తాత్పర్యం: బాగా ఆలోచించకుండా మాట్లాడే వాక్చాతుర్యం వృథా. అది లక్ష్యం లేకుండా బాణం వేసే విలుకాని యొక్క ప్రయత్నం లాంటిది.

2.28 సర్వకార్యశరీరేషు ముక్త్వాఙ్గస్కన్ధపఞ్చకమ్ । సౌగతానామివాత్మాన్యో నాస్తి మన్త్రో మహీభృతామ్ ॥

తాత్పర్యం: రాజుల యొక్క అన్ని కార్యాల నిర్వహణలో, ఐదు ముఖ్యమైన అంశాలను (స్వామి, అమాత్య, కోశ, దుర్గ, బలం) విడిచిపెడితే, బౌద్ధుల సిద్ధాంతంలో ఆత్మ వేరుగా లేనట్టే, వేరే ముఖ్యమైన విషయం ఏదీ లేదు. ఈ ఐదు అంశాలే కీలకం.

2.29 మన్త్రో యోధ ఇవాధీరః సర్వాఙ్గైః సంవృతైరపి | చిరం న స్థాతుం పరేభ్యో భేదశఙ్కయా ||

తాత్పర్యం: ఒక మంచి ఆలోచన (మంత్రం) పిరికివాడైన యోధుడిలా ఉంటుంది. అన్ని వైపులా కప్పబడి ఉన్నప్పటికీ, శత్రువుల నుండి భేదం వస్తుందనే భయంతో అది ఎక్కువ కాలం నిలబడలేదు. రహస్యంగా ఉంచకపోతే శత్రువులకు తెలుస్తుంది.

2.30 ఆత్మోదయః పరజ్యానిర్ద్వయం నీతిరితీయతి | తదూరీకృత్య కృతిభిర్వాచస్పత్యం ప్రతాయతే ||

తాత్పర్యం: తన యొక్క అభివృద్ధి మరియు శత్రువుల యొక్క నాశనం - ఈ రెండే ముఖ్యమైన రాజనీతి అని అంటారు. తెలివైన వారు ఈ రెండింటినీ దృష్టిలో ఉంచుకునే తమ వాక్చాతుర్యాన్ని ప్రదర్శిస్తారు.

2.31 తృప్తియోగః పరేణాపిమహిమ్నా న మహాత్మనామ్ | పూర్ణశ్చన్ద్రోదయాకాఙ్క్షీ దృష్టానతో ఉత్ర మహార్ణవః ||

తాత్పర్యం: గొప్ప వ్యక్తులు ఇతరుల గొప్పతనం వల్ల తృప్తి చెందరు. ఉదాహరణకు, నిండు చంద్రుడు ఉదయించడం కోసం మహాసముద్రం ఎదురు చూస్తుంది, ఎవరి దయ కోసం కాదు.

2.32 సంపదాసుస్థిరంమన్యో భవతి స్వల్పయాపి యః | కృతకృత్యో విధిర్మన్యే న వర్ధయన్తి తస్య తామ్ ||

తాత్పర్యం: కొద్దిపాటి సంపదతోనే స్థిరంగా ఉన్నానని భావించేవాడు నిజంగా అదృష్టవంతుడు. విధి కూడా అతని సంపదను పెంచడానికి ప్రయత్నించదు, ఎందుకంటే అతడు ఉన్నదానితోనే తృప్తిగా ఉన్నాడు.

2.33 శమూలఘాతమఘ్నన్తః పరాన్నోద్యన్తి మానినః | ప్రధ్వంసితాన్ధతమసస్తత్రోదాహరణం రవిః ||

తాత్పర్యం: గొప్పవారు శత్రువులను పూర్తిగా నాశనం చేయకుండా వదలరు, వారిని పైకి ఎదగనివ్వరు. చీకటిని పూర్తిగా పోగొట్టే సూర్యుడు దీనికి ఉదాహరణ.

2.34 విపక్షమమఖిలీకృత్య ప్రతిష్ఠా ఖలు దుర్లభా | అనీత్వా పఙ్కతాం ధూలిముదకం నావతిష్ఠతే ||

తాత్పర్యం: శత్రువులను పూర్తిగా నిర్మూలించకుండా స్థిరమైన విజయం సాధించడం చాలా కష్టం. ధూళిని బురదగా మార్చకుండా నీరు నిలబడలేదు కదా!

2.35 ధ్రియతేయావదేకో ఽపి రిపుస్తావత్కుతః సుఖమ్ | పురః క్లశ్నాతి సోమం హి సైంహికేయో ఽసురద్రుహామ్ ||

తాత్పర్యం: ఒక్క శత్రువు మిగిలి ఉన్నంత కాలం సుఖం ఎక్కడిది? రాక్షసులను ద్వేషించే దేవతల శత్రువైన రాహువు చంద్రుడిని బాధపెడుతూనే ఉంటాడు కదా!

2.36 సఖాగరీయాన్శత్రుశ్చకృత్రిమస్తౌ హి కార్యతః | స్యాతామమిత్రౌ మిత్రేచ సహజప్రకృతావపి ||

తాత్పర్యం: పైకి స్నేహితుడిలా ఉంటూ లోపల శత్రుత్వం కలిగినవాడు చాలా ప్రమాదకరం. నిజానికి, స్వభావరీత్యా స్నేహితులుగా ఉన్నవారు కూడా పరిస్థితుల వల్ల శత్రువులుగా మారవచ్చు, అలాగే శత్రువులు మిత్రులు కావచ్చు.

2.37 ఉపకర్త్రరిణా సంధిర్న మిత్రేణాపకారిణా । ఉపకారాపకారౌ హి లక్ష్యం లక్షమమేతయోః ॥

తాత్పర్యం: సహాయం చేసే శత్రువుతో సంధి చేసుకోవచ్చు, కానీ హాని చేసే స్నేహితుడితో కాదు. ఉపకారం మరియు అపకారం - ఈ రెండే వారి యొక్క నిజమైన లక్షణాలు.

2.38 త్వయావిప్రకృతశ్చైద్యో రుక్మిణీం హరతాహరే । బద్ధమూలస్యమూలం హి మహద్వైరతరోః స్త్రియః ॥

తాత్పర్యం: ఓ కృష్ణా! రుక్మిణిని అపహరించినందుకు శిశుపాలుడు నీకు శత్రువయ్యాడు. బాగా పాతుకుపోయిన గొప్ప వైరమనే చెట్టుకు స్త్రీలే మూలం కదా!

2.39 త్వయి భౌమం గతే జేతుమరౌత్సీత్స పురీమిమామ్ । ప్రోషితార్యమణం మేరోరన్ధకారస్తటీమివ ॥

తాత్పర్యం: నువ్వు భూమి నుండి వెళ్ళిపోయాక, శిశుపాలుడు ఈ నగరాన్ని జయించాలని చూశాడు. సూర్యుడు మేరు పర్వతం నుండి వెళ్ళిపోతే చీకటి ఆ ప్రాంతాన్ని ఆవహించినట్టుగా ఉంటుంది కదా!

2.40 ఆలాప్యాలమిదం బభ్రోయత్స దారానపాహరత్ । కథాపి ఖలు పాపానామలమశ్రేయసే యతః ॥

తాత్పర్యం: ఓ బలరామా! ఆడవారిని అపహరించిన ఆ శిశుపాలుని గురించి మాట్లాడటం కూడా అనవసరం. ఎందుకంటే పాపాత్ముల గురించి మాట్లాడటం కూడా అశుభాన్ని కలిగిస్తుంది.

2.41 విరాద్ధ ఏవం భమతా విరాద్ధా బహుధా చ నః । నిర్వత్యతే ఒరిః క్రియయా స శ్రుతశ్రవసః సుతః ॥

తాత్పర్యం: అలా తిరుగుతూ, అనేక విధాలుగా మనకు విరోధి అయిన ఆ శిశుపాలుడు, తన చర్యల ద్వారానే నాశనం అవుతాడు. అతను కేవలం గొప్ప పేరున్న తండ్రి కొడుకు మాత్రమే.

2.42 విధాయవైరం సామర్షేనరే ఽరౌ యఃఉదాసతే । ప్రక్షిప్యోదర్చిషం కక్షే శేరతే తే ఽభిమారుతమ్ ॥

తాత్పర్యం: కోపంతో శత్రువుతో వైరం పెట్టుకుని ఊరుకునేవారు, గడ్డి వాములో నిప్పు పెట్టి గాలి వైపు తిరిగి పడుకున్న వారిలాంటివారు. అది తమకే ప్రమాదం కలిగిస్తుంది.

2.43 మనాగనభ్యవృత్యా వా కామం క్షామ్యతతు యః క్షమీ । క్రయాసమభిహారేణ విరాధ్యన్తం క్షమేత కః ॥

తాత్పర్యం: కొద్దిగా తప్పు చేస్తే ఓర్చుకునేవాడు నిజమైన క్షమ గలవాడు. కానీ, పదే పదే తప్పులు చేస్తూ బాధించేవాడిని ఎవరు క్షమిస్తారు?

2.44 అన్యదా భూషణం పుంసః క్షమా లజ్జేవ యోషితః । పరాక్రమః పరిభవే వైయాత్యం సురతేష్వివ ॥

తాత్పర్యం: ఒక సందర్భంలో మగవారికి క్షమ అనేది స్త్రీకి సిగ్గులాంటి ఆభరణం. అవమానం జరిగినప్పుడు పరాక్రమం చూపడం, అలాగే శృంగారంలో ధైర్యం చూపడం ముఖ్యం.

2.45 మాజీవన్యః పరావజ్ఞాదుఖదగ్ధో ఽపి జీవతి । తస్యాజననిరేవాస్తు జననీక్లేశకారిణః ॥

తాత్పర్యం: ఇతరుల యొక్క అవమానాల వల్ల కలిగిన దుఃఖంతో బాధపడుతూ కూడా బతికేవాడు బ్రతకకపోవడమే మంచిది. తల్లికి కష్టం కలిగించేవాడు పుట్టకపోవడమే మేలు.

2.46 పదాహతం యదుత్థాయ మూర్ధానమధిరోహతి । స్వస్థాదేవవపమానే ఽపి దేహినస్తద్వరం రజః ॥

తాత్పర్యం: కాలుతో తన్నితే పైకి లేచి తలపైకి ఎక్కే ధూళి కూడా, తన స్థానంలో నిశ్చలంగా ఉండే వ్యక్తి కంటే గొప్పది. అంటే, అవమానాన్ని ప్రతిఘటించేవాడు ఉత్తముడు.

2.47 అసంపాదయతః కఞ్చిదర్థం జాతిక్రియాగుణైః | యదృచ్ఛశబ్దవత్పుంసః సంజ్ఞాయై జన్మ కేవలమ్ ||

తాత్పర్యం: పుట్టుక, చేసే పనులు, లేదా మంచి గుణాల ద్వారా ఎటువంటి ప్రయోజనం లేని మనిషి, కేవలం యాదృచ్ఛికంగా వచ్చిన పేరు లాంటివాడు. అతని పుట్టుక కేవలం ఒక గుర్తింపు కోసమే.

2.48 తుఙ్గత్వమితరా నాద్రౌ నేదం సిన్ధావగాధతా | అలఙ్ఘనీయతాహేతురుభయం తన్మనస్విని ||

తాత్పర్యం: పర్వతానికి ఎత్తు మరియు సముద్రానికి లోతు మాత్రమే వాటిని దాటలేనివిగా చేయవు. తెలివైనవారికి వారి మనస్సు యొక్క దృఢత్వం ఈ రెండింటినీ కలిగిస్తుంది, వారిని ఎవరూ జయించలేరు.

2.49 తుల్యే ఉపరాధే స్వర్భానుర్భానుమన్తం చిరేణ యత్ | హిమాంశుమాశు గ్రసతే తన్మ్రదిమ్నః స్ఫుటం ఫలమ్ ||

తాత్పర్యం: ఒకే రకమైన తప్పు చేసినప్పటికీ, రాహువు సూర్యుడిని చాలా ఆలస్యంగా పట్టుకుంటాడు, కానీ చంద్రుడిని వెంటనే మింగేస్తాడు. ఇది చంద్రుడి యొక్క మృదుత్వం యొక్క స్పష్టమైన ఫలితం. బలవంతుడిని ఎదురించడం కష్టం.

2.50 స్వయం ప్రణతే ఉల్పే ఉపి పరవాయావుపేయుషీ | నిదర్శనమసారాణాం లఘుర్బహుతృణం నరః ||

తాత్పర్యం: స్వయంగా తక్కువగా ఉన్నప్పటికీ, ఇతరుల శక్తిని ఆశ్రయించేవాడు, విలువలేని వారికి ఉదాహరణ. వట్టి గడ్డి ఎక్కువ ఉన్నా తేలికగానే కొట్టుకుపోతుంది.

2.51 తేజస్విమధ్యే తేజస్వీ దవీయానపి గణ్యతే । పఞ్చమ పఞ్చపసస్తపనో జాతవేదసామ్ ॥

తాత్పర్యం: తేజస్సు కలిగిన వారి మధ్య, దూరంగా ఉన్నప్పటికీ తేజస్సు గలవాడు లెక్కించబడతాడు. అగ్ని యొక్క ఐదవ రూపమైన సూర్యుడు అందరిచేత గౌరవించబడతాడు కదా!

2.52 అకృత్వా హేలయా పాదముచ్చైర్మూర్ధసు విద్విషామ్ । కథఙ్కారమనాలమ్బా కీర్తిర్ద్యామధిరోహతి ॥

తాత్పర్యం: శత్రువుల యొక్క ఉన్నతమైన తలలపై తన కాలును తేలికగా మోపకుండా, మద్దతు లేకుండా కీర్తి అనే ఆకాశాన్ని ఎలా చేరుకోగలదు? అంటే, శత్రువులను జయించకుండా కీర్తి లభించదు.

2.53 అఙ్గాధిరోపితశ్చన్ద్రమా మృగలాఞ్ఛనః । కేశరీ నిష్ఠురాక్షిప్తమృగయూథో మృగాధిపః ॥

తాత్పర్యం: చంద్రుడు తన ఒడిలో మచ్చను కలిగి ఉన్నాడు. సింహం తన పదునైన గోళ్ళతో వేటాడిన మృగాల గుంపుకు రాజు. గొప్పవారు తమ ప్రత్యేకతను కలిగి ఉంటారు.

2.54 చతుర్థోపాయసాధ్యేతు రిపౌ సాన్త్వమపక్రియా । స్వేద్యమామజ్వరం ప్రాజ్ఞః కో ఉమ్భసా పరిషిఞ్చతి ॥

తాత్పర్యం: నాలుగవ ఉపాయంతో (దండన) సాధించవలసిన శత్రువు విషయంలో శాంతి వచనాలు చెప్పడం సరైనది కాదు. చెమట పడుతున్న పచ్చి జ్వరానికి తెలివైనవాడు నీళ్ళు చల్లుతాడా? అది మరింత ప్రమాదకరం.

2.55 సామవాదాః సకోపస్య తస్య ప్రత్యుత దీపకాః । ప్రతప్తస్యేవ సహసా సర్పిషస్తోయబిన్దవః ॥

తాత్పర్యం: కోపంతో ఉన్నవాడికి శాంతి వచనాలు చెప్పడం, మండుతున్న అగ్నికి ఆజ్యం పోసినట్టుగా ఉంటుంది. వేడిగా ఉన్న నూనెపై నీటి బిందువులు పడితే ఎలా మండుతుందో అలా ఉంటుంది.

2.56 గుణానామాయథాతథ్యాదర్థం విప్లావయన్తి యే | అమాత్యవ్యఞ్జనారాజ్ఞాం దూష్యాస్తే శత్రుసంజ్ఞితాః ||

తాత్పర్యం: గుణాలను సరిగ్గా చెప్పకుండా తప్పుగా అర్థం వచ్చేలా చేసేవారు, మంత్రుల వేషంలో ఉన్న రాజుల యొక్క శత్రువులే. వారు రాజులకు హాని కలిగిస్తారు.

2.57 స్వశక్త్యుపచయే కేచిత్పరస్య వ్యసనే ఉపరే | యానమాహుస్తదాసీనం త్వాముత్థాపయతి ద్వయమ్ ||

తాత్పర్యం: కొందరు తమ శక్తిని పెంచుకోవడంలో, మరికొందరు శత్రువుల యొక్క కష్టాలలో ఆసక్తి చూపుతారు. నిష్క్రియంగా ఉన్న నిన్ను ఈ రెండు విషయాలు కదిలిస్తాయి.

2.58 లిలఙ్ఘయిషతో లోకానలఙ్ఘ్యానలఘీయసః | యాదవామ్భోనిధీన్రున్ధే వేలేవ భవతః క్షమా ||

తాత్పర్యం: లోకాలను దాటాలని ప్రయత్నించే, దాటలేని మరియు తక్కువ కాని వారిని, సముద్రాన్ని ఆపే అలలాగా నీ యొక్క క్షమ ఆపుతుంది. నీ క్షమ కూడా ఒక శక్తి.

2.59 విజయస్త్వయి సేనాయాః సాక్షిమాత్రే ఉపాదిశ్యతామ్ | ఫలభాజి సమీక్ష్యోక్తే బుద్ధేర్భోగ ఇవాత్మని ||

తాత్పర్యం: విజయం నీలోనే ఉంది, సైన్యం కేవలం సాక్షి మాత్రమే. ఫలితాన్ని పొందే తెలివైన మనస్సు యొక్క ఆనందం తనలోనే ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. విజయం నీ ఆలోచనల ఫలితం.

2.60 హృతేహిడిమ్బరిపుణా రాజ్ఞి ద్వైమాతురే యుధి | చిరస్య మిత్త్రవ్యసని సుదమో దమఘోషజః ||

తాత్పర్యం: హిడింబాసురుడిని చంపిన భీముడితో యుద్ధంలో ఉన్న ద్విమాతృడుడైన రాజు (ఘటోత్కచుడు) ఓడిపోయినప్పుడు, దమఘోషుని కుమారుడైన సుదాముడు చాలా కాలం తరువాత మిత్రుడి యొక్క కష్టంలో ఉన్నాడు.

2.61 నీతిరాపది యద్గమ్యః పరస్తన్మానినో హ్రియే | విధుర్విధున్తస్యేవ పూర్ణస్తస్యోత్సవాయ సః ||

తాత్పర్యం: కష్టకాలంలో శత్రువుకు లొంగిపోవడం గొప్పవారికి అవమానకరం. గాలికి ఊగిసలాడే దీపం వలె కాకుండా, నిండు చంద్రుడు తన కాంతితో అందరికీ ఆనందాన్ని కలిగిస్తాడు.

2.62 అన్యదుచ్ఛృఙ్ఖలం సత్వమన్యత్శాస్త్రనియన్త్రితం | సామానాధికరణ్యం హి తేజస్తిమిరయోః కుతః ||

తాత్పర్యం: నియంత్రణ లేని స్వభావం వేరు, శాస్త్రాలచే నియంత్రించబడిన స్వభావం వేరు. కాంతికి మరియు చీకటికి ఒకే అధికారం ఎలా ఉంటుంది? అవి ఎప్పుడూ వేర్వేరుగానే ఉంటాయి.

2.63 ఇన్ద్రప్రస్థగమస్తావత్కారి మా సన్తు చేదయః | ఆస్మాకదన్తిసాన్నిధ్యాద్వామనీభూతభూరుహః ||

తాత్పర్యం: ఇంద్రప్రస్థానికి వెళ్లడం అనేది ఒక పనిగా ఉండాలి, చేది రాజులు (శిశుపాలుడు మరియు అతని అనుచరులు) అడ్డంకిగా ఉండకూడదు. మా ఏనుగుల దగ్గర చెట్లు చిన్నగా కనిపించినట్టుగా, వారి గర్వం మా ముందు తలవంచాలి.

2.64 నిరుద్ధవీవధాసారప్రసారా గా ఇవ వ్రజమ్ | ఉపరున్ధన్తు దాశార్హాః పురీం మాహిష్మతీం ద్విషః ||

తాత్పర్యం: దూడల యొక్క సమూహాన్ని ఆపే వరద ప్రవాహం వలె, దాశార్హ వంశానికి చెందిన వీరులు శత్రువుల యొక్క మహిష్మతి నగరాన్ని చుట్టుముట్టాలి.

2.65 యజతాం పాణ్డవః స్వర్గమవత్విన్ద్రస్తపస్వినః | వయం హనామ ద్విషతః సర్వః స్వార్థం సమీహతే ||

తాత్పర్యం: పాండవులు యజ్ఞం చేసి స్వర్గాన్ని పొందాలి, బలవంతుడైన ఇంద్రుడు వారిని రక్షించాలి. మేము శత్రువులను చంపుతాము, ప్రతి ఒక్కరూ తమ స్వంత ప్రయోజనాలను కోరుకుంటారు కదా!

2.66 ప్రాప్యతాం విద్యుతాం సంపద్సంపర్కాదర్కరోచిషామ్ | శస్త్రైర్ద్విషచ్ఛిరశ్ఛేదప్రోచ్ఛలచ్ఛోణితోక్షితైః ||

తాత్పర్యం: మెరుపుల యొక్క కాంతిని పోలిన కాంతివంతమైన ఆయుధాలతో, శత్రువుల తలలను నరికినప్పుడు చిమ్మే రక్తంతో తడిసిన వారై విజయాన్ని పొందాలి.

2.67 ఇతిసంరమ్భిణో వాణీర్బలస్యాలేఖ్యదేవతాః | సభాభిత్తిప్రతిధ్వనైర్భయాదన్వవదన్నివ ||

తాత్పర్యం: ఇలా కోపంతో కూడిన బలరాముని మాటలు, సభ గోడల నుండి ప్రతిధ్వనిస్తూ, భయంతో వాటిని అనుసరిస్తున్నట్లుగా ఉన్నాయి.

2.68 నిశమ్య తాః శేషగవీరమభిధాతుమధోక్షజః | శిష్యాయ బృహతాం ప్రత్యుః ప్రస్తావమదిశద్దృశా ||

తాత్పర్యం: ఆ మాటలు విన్న తరువాత, గొప్పవారిలో శ్రేష్ఠుడైన శ్రీకృష్ణుడు, మిగిలిన విషయాన్ని చెప్పడానికి తన శిష్యుడైన ఉద్ధవుడికి కళ్ళతో సూచన చేశాడు.

2.69 భారతీమాహితభరామథానుద్ధతముద్ధవః | తథ్యాముతథ్యానుజవజ్జగాదాగ్రే గదాగ్రజమ్ ||

తాత్పర్యం: బాగా ఆలోచించి బరువైన మాటలను, గర్వం లేకుండా ఉద్ధవుడు, నిజమైన మరియు అబద్ధమైన విషయాలను కలుపుతూ గదను ఆయుధంగా కలవాని ముందు (బలరాముని ముందు) చెప్పాడు.

2.70 సంప్రత్యసాంప్రతం వక్తుముక్తే ముసలపాణినా । నిర్ధారితేర్ఉథే లేఖేనఖలూక్త్వా ఖలువాచికమ్ ॥

తాత్పర్యం: ముసలాన్ని ఆయుధంగా కలవాడు (బలరాముడు) చెప్పిన తరువాత, ఇప్పుడు చెప్పదగినది మరియు చెప్పకూడనిది ఆలోచించి, మొదట మనస్సులో నిర్ణయించుకున్న తరువాతనే ఉద్ధవుడు మాటలతో చెప్పడం ప్రారంభించాడు.

2.71 తథాపి యన్మయ్యపి తే గురురిత్యస్తి గౌరవమ్ । తత్ప్రయోజకకర్తృత్వముపైతి మమ జల్పతః ॥ తాత్పర్యం: అయినప్పటికీ, మీరు నన్ను కూడా గురువుగా భావించి గౌరవిస్తున్నందువల్ల, నేను మాట్లాడేటప్పుడు ఆ గౌరవానికి తగినట్లుగా ప్రవర్తించాల్సిన బాధ్యత నాకు ఉంది.

2.72 వర్ణై కతిపయైరేవ గ్రథితస్య స్వరైరివ । అనన్తా వాఙ్మయస్యాహో గేయస్యేవ విచిత్రతా ॥ తాత్పర్యం: కొన్ని అక్షరాలతో కూర్చబడినప్పటికీ, స్వరాలతో కూడిన పాట వలె అనంతమైన వాఙ్మయం యొక్క వైచిత్రి ఆశ్చర్యకరమైనది. మాటలు కొద్దిగా ఉన్నా, వాటి అర్థం అనంతంగా ఉంటుంది.

2.73 బహ్వపి స్వేచ్ఛయా కామం ప్రకీర్ణమభిధీయతే । అనుజ్ఝితర్థసంబన్ధః ప్రబన్ధో దురుదాహరః ॥ తాత్పర్యం: చాలా విషయాలు ఇష్టానుసారంగా చెప్పవచ్చు, కానీ అర్థ సంబంధాన్ని విడిచిపెట్టని చక్కటి రచనను చేయడం చాలా కష్టం.

2.74 మ్రదీయసీమపి ఘనామనల్పగుణకల్పితామ్ । ప్రసారయన్తి కుశలాశ్చిత్రాం వాచం పటీమివ ॥ తాత్పర్యం: నైపుణ్యం కలిగినవారు, చిన్నదైనప్పటికీ గొప్ప గుణాలతో నిండిన తమ చిత్రమైన మాటలను ఒక నేతగాడు అద్భుతమైన వస్త్రాన్ని నేసినట్లుగా విస్తరింపజేస్తారు.

2.75 విశేషవిదుషః శాస్త్రం యత్తవోద్గ్రాహ్యతే పురః । హేతుః పరిచయస్థైర్యే వక్తుర్గుణనికైవ సా ॥ తాత్పర్యం: విశేషమైన జ్ఞానం కలిగిన మీ ముందు ఏదైతే శాస్త్రం ఉంచబడుతుందో, అది వక్త యొక్క మంచి గుణాల వల్లనే స్థిరమైన పరిచయాన్ని కలిగిస్తుంది.

2.76 పజ్ఞోత్సాహవతః స్వామీ యతేతాధాతుమాత్మని । తౌ హి మూలముదేష్యన్త్యా జిగీషోరాత్మసంపదః ॥ తాత్పర్యం: తెలివి మరియు ఉత్సాహం కలిగిన నాయకుడు వాటిని తనలో నింపుకోవడానికి ప్రయత్నించాలి. ఎందుకంటే, విజయం కోరుకునేవాడికి ఈ రెండే గొప్ప సంపదకు మూలం.

2.77 సోపధానాం ధియం ధీరాః స్థేయసీం ఖట్వయన్తి యే । తత్రానిశం నిషణ్ణాస్తే జానతే జాతు న శ్రమంమ్ ॥ తాత్పర్యం: తెలివైనవారు తమ స్థిరమైన బుద్ధిని ఒక దిండు వలె చేసుకుని దానిపై నిరంతరం విశ్రమిస్తారు. అలాంటి వారు ఎప్పటికీ అలసిపోరు.

2.78 స్పృశన్తి శరవత్తీక్ష్ణాస్తోకమన్తర్విశన్తి చ । బహుస్పృశాపి స్థూలేన స్థీయతే బహిరశ్మవత్ ॥ తాత్పర్యం: కొన్ని మాటలు బాణం వలె సూటిగా తాకి, లోతుగా హత్తుకుంటాయి. కానీ, చాలా విషయాలు చెప్పినా, అవి రాయి వలె పైపైన మాత్రమే ఉంటాయి, లోపలికి వెళ్లవు.

2.79 ఆరభన్తే ఉల్పమేవాజ్ఞాః కామం వ్యగ్రా భవన్తి చ । మహారమ్భాః కృతధియస్తిష్ఠన్తి చ నిరాకులాః ॥ తాత్పర్యం: తెలివిలేనివారు చిన్న పనిని మొదలుపెట్టి కూడా తొందరపడతారు. కానీ, తెలివైనవారు పెద్ద పనులు మొదలుపెట్టినా ప్రశాంతంగా ఉంటారు.

2.80 ఉపాయమస్థితస్యాపి నశ్యన్త్యర్థాః ప్రమాద్యతః । హన్తి నోపశయస్థో ఉపి శయాలుర్మృగయుర్మృగాన్ ॥ తాత్పర్యం: సరైన ఉపాయంలో ఉన్నప్పటికీ, పొరపాటు చేసేవారికి ప్రయోజనాలు నశిస్తాయి. మాటు వేసి ఉన్నా, సోమరి అయిన వేటగాడు జంతువులను చంపలేడు కదా!

2.81 ఉదేతుమత్యజన్నీహాం రాజసు ద్వదశస్వపి । జిగీషురేకో దినకృదాదిత్యేష్వివ కల్పతే ॥ తాత్పర్యం: పన్నెండు మంది రాజులలో కూడా తన ప్రభావాన్ని వదలని విజయం కోరుకునే ఒకే రాజు, ఆదిత్యులలో సూర్యుడి వలె ప్రకాశిస్తాడు.

2.82 బుద్ధిశస్త్రః ప్రకృత్యఙ్గో ఘనసంవృతికఞ్చుకః । చారేక్షణో దూతముఖః పపురుషః కో ఒపి పార్థివః ॥ తాత్పర్యం: బుద్ధి ఆయుధంగా, మంచి స్వభావం శరీరంగా, దృఢమైన కవచంగా, గూఢచారులు కళ్ళుగా, దూతలు నోరుగా కలిగిన రాజు ప్రత్యేకమైనవాడు.

2.83 తేజః క్షమా వా నైకాన్తం కాలజ్ఞస్య మహీపతేః । నైకమోజః ప్రసాదో వా రసభావవిదః కవేః ॥ తాత్పర్యం: సమయాన్ని తెలిసిన రాజుకు కేవలం తేజస్సు లేదా కేవలం క్షమ మాత్రమే ఉండకూడదు. అలాగే, రసభావాలు తెలిసిన కవికి కేవలం ఓజస్సు లేదా కేవలం ప్రసాదం మాత్రమే ఉండకూడదు. సందర్భాన్ని బట్టి ఉండాలి.

2.84 కృతాపచారో ఒపి పరైరనావిష్కృతవిక్రియః । అసాధ్యః కురుతే వా రసభావవిదః కవేః ॥ తాత్పర్యం: ఇతరులు తప్పు చేసినప్పటికీ, తన భావాలను బయటకు చూపని వాడు శత్రువులకు అంతుచిక్కనివాడు అవుతాడు. అలాగే, రసభావాలు తెలిసిన కవి అద్భుతాలు చేయగలడు.

2.85 మృదువ్యవహితం తేజో భోక్తమర్థాన్ప్రకల్పతే । ప్రదీపః స్నేహమాదత్తే దశయాభ్యన్తరస్థయా ॥ తాత్పర్యం: మృదువుగా ఉంటూనే లోపల దాగి ఉన్న తేజస్సే ప్రయోజనాలను కలిగిస్తుంది. దీపం లోపల ఉన్న నూనె మరియు వత్తి ద్వారానే కాంతినిస్తుంది.

2.86 నాలమ్బుతే నైష్ఠికతాం న నిషీదతి పౌరుషే । శబ్దార్థౌ సత్కవిరివ ద్వయం విద్వానపేక్షతే ॥ తాత్పర్యం: తెలివైనవాడు కేవలం విధిని నమ్మడు మరియు కేవలం తన ప్రయత్నాన్ని మాత్రమే నమ్మడు. ఒక మంచి కవి శబ్దము మరియు అర్థము రెండింటినీ కోరుకున్నట్లుగా, వివేకి రెండింటినీ పరిగణిస్తాడు.

2.87 స్థాయినోర్ఽథే ప్రవర్తన్తే భావాః సంచారిణో యథా । రసస్యైకస్య భూయాంసస్తథా నేతుర్మహీభృతః ॥ తాత్పర్యం: ఒక స్థిరమైన భావాన్ని బలపరచడానికి అనేక సంచార భావాలు పనిచేసినట్లుగా, ఒక గొప్ప రాజు అనేక మంది నాయకులను కలిగి ఉంటాడు.

2.88 తన్త్రవాపవిదా యోగైర్మణ్డలాన్యధిష్ఠితా । సునిగ్రహానరేన్ద్రేణ ఫణీన్ద్రా ఇవ శత్రవః ॥ తాత్పర్యం: పరిపాలన యొక్క రహస్యాలు తెలిసిన రాజుచేత చక్కగా నియంత్రించబడిన శత్రువులు, పాముల రాజుల వలె అణచివేయబడతారు.

2.89 కరప్రచేయాముత్తుఙ్గః ప్రభుశక్తిం ప్రతీయసీమ్ । ప్రజ్ఞాబలబృహన్మూలః ఫలత్యుత్సాహపాదపః ॥ తాత్పర్యం: చేతికి అందుబాటులో ఉన్న ఎత్తైన మరియు గొప్ప ప్రభు శక్తిని కలిగి, తెలివి మరియు బలమైన మూలంతో ఉన్న ఉత్సాహమనే చెట్టు ఫలిస్తుంది.

2.90 అల్పత్వాత్ప్రబలత్వాద్వంశస్యేవేతరే స్వరాః । విజిగీషోన్నృపతయః ప్రయాన్తి పరివారతాం ॥ తాత్పర్యం: తక్కువ సంఖ్యలో ఉన్నప్పటికీ బలమైన అక్షరాలు (స్వరాలు) వలె, విజయం కోరుకునే రాజు యొక్క చుట్టూ ఇతర రాజులు పరివారం వలె ఉంటారు.

2.91 అప్యనారభమాణస్య విభోరుత్పాదితాః పరైః । వ్రజన్తి గుణతామర్థాః శబ్దా ఇవ విహాయసః ॥ తాత్పర్యం: ఏమీ ప్రారంభించని ప్రభువుకు కూడా ఇతరుల ద్వారా సృష్టించబడిన ప్రయోజనాలు, ఆకాశంలోని శబ్దాల వలె తమంతట తామే వస్తాయి.

2.92 యాతవ్యపార్ష్ణిగ్రాహాదిమాలాయామధికద్యుతిః । ఏకార్థతన్తుప్రోతాయాం నాయకో నాయకాయతే ॥ తాత్పర్యం: వెళ్లవలసినవారు, వెనుక నుండి సహాయం చేసేవారు మొదలైన వారి వరుసలో ఎక్కువ కాంతిని కలిగి ఉన్నవాడు, ఒకే అర్థమనే దారంతో కూర్చబడిన సమూహంలో నాయకుడిగా ప్రకాశిస్తాడు.

2.93 షాడ్గుణ్యముపయుఞ్జీత శక్త్యపేక్షో రసాయనం । భవన్త్యస్యేవమఙ్గాని స్థాస్నూని బలవన్తి చ ॥ తాత్పర్యం: శక్తిని బట్టి ఆరు రకాల విధానాలను ఒక రసాయనం వలె

ఉపయోగించాలి. అలా చేస్తే, అతని రాజ్యంలోని భాగాలు స్థిరంగా మరియు బలవంతంగా ఉంటాయి.

2.94 స్థానే శమవతాం శక్త్యా వ్యాయామే వృద్ధిరఙ్గినాం । అయథాబలమారమ్భో నిదానం క్షయసంపదః ॥ తాత్పర్యం: సరైన సమయంలో శాంతంగా ఉంటూ శక్తిని కలిగి ఉండటం వల్ల రాజ్యంలోని అంశాలు పెరుగుతాయి. కానీ, శక్తికి మించిన పనిని మొదలుపెట్టడం సంపద నాశనానికి కారణం అవుతుంది.

2.95 తదీశితారం చేదినాం భవాంస్తమవమంస్త మా । నిహన్త్యరీనేకపదే య ఉదాత్తః స్వరానివ ॥ తాత్పర్యం: మీరు చేది రాజును తక్కువగా చూడకండి. అతను ఉదాత్తమైన స్వరం వలె ఒక్క దెబ్బతో శత్రువులను చంపగలడు.

2.96 మా వేది యదసావేకో జేతవ్యశ్చేదిరాడితి । రాజయక్ష్మేవ రోగాణాం సమూహః స మహీభృతాం ॥ తాత్పర్యం: చేది రాజు ఒక్కడే కాబట్టి అతన్ని జయించడం సులభమని అనుకోకండి. అతను రాజులందరికీ క్షయవ్యాధి వలె ఒక సమూహం లాంటివాడు.

2.97 సంపాదితఫలస్తేన సపక్షః పరభేదనః । కార్ముకేణేవగుణినా బాణః సంధానమేష్యతి ॥ తాత్పర్యం: అతనితో కలిసి ఉన్నవారు మరియు ఇతరులను విడదీసే స్వభావం కలవాడు, ఫలితాన్ని పొందిన తరువాత అల్లెత్రాడు కలిగిన వింటికి బాణం వలె సంధించబడతాడు.

2.98 యే చాన్యే కాలయవనశాల్వరుక్మిద్రుమాదయః । తమఃస్వభావస్తే।ప్యేనం ప్రదోషమనుయాయినః ॥ తాత్పర్యం: కాలయవనుడు, శాల్వుడు, రుక్మి మొదలైన ఇతర రాజులు కూడా చీకటి స్వభావం కలవారు మరియు సంధ్యాకాలపు చీకటిని అనుసరించే వారు.

2.99 ఉపజాపః కృతస్తేన తానాకోపవతస్త్వయి । ఆశు దీపయితాల్పో ఽపి సాగ్నీనేధానివానిలః ॥ తాత్పర్యం: మీపై కోపం కలిగి ఉన్న ఆ రాజుల మధ్య అతను

రహస్యంగా ప్రేరేపించాడు. నిప్పుతో కూడిన ఎండు పుల్లలను గాలి త్వరగా మండించినట్లుగా, వారి కోపం త్వరగా పెరుగుతుంది.

2.100 బృహత్సహాయః కార్యాన్తం క్షోదీయానపి గచ్ఛతి | సంభూయామ్భోధిమభ్యేతి మహానద్యా నగాపగా || తాత్పర్యం: గొప్ప సహాయం కలవాడు చిన్నవాడైనప్పటికీ తన పనిని పూర్తి చేస్తాడు. పెద్ద నది కొండల నుండి ప్రవహించి సముద్రంలో కలుస్తుంది కదా!

2.101 తస్య మిత్రాణ్యమిత్రాస్తే యే చ యే చోభయే నృపాః | అబియుక్తం త్వయైనం తే గన్తారస్త్వామతః పరే || తాత్పర్యం: అతని మిత్రులు, శత్రువులు మరియు తటస్థంగా ఉన్న రాజులు కూడా, నీచే దాడి చేయబడిన అతనిని వదిలి, తరువాత నీ వద్దకు వస్తారు.

2.102 మఖవిఘ్నాయ సకలమిత్థమిత్యుత్థాప్య రాజకమ్ | హన్త జాతమజాతారేః ప్రథమేన త్వయారిణా || తాత్పర్యం: యజ్ఞానికి ఆటంకం కలిగించడానికి ఇదంతా చేస్తున్నారని రాజులను ప్రేరేపించి, పుట్టని శత్రువుకు మొదటి శత్రువు నీవే అయ్యావు.

2.103 సంభావ్య త్వామతిభరక్షమస్కన్ధం సబాన్ధవః | సహాయమధ్వరధురాం ధర్మరాజో వివక్షతే || తాత్పర్యం: బంధువులతో కలిసి ఉన్న ధర్మరాజు, గొప్ప భారాన్ని మోయగల నీ భుజాలను గుర్తించి, యజ్ఞం యొక్క భారాన్ని మోయడానికి నీ సహాయాన్ని కోరుకుంటున్నాడు.

2.104 మహాత్మనో ఽనుగృహ్ణన్తి భజమానాన్రిపూనపి | సపత్నీః ప్రాపయన్త్యబ్ధిం సిన్ధవో నగనిమ్నగా || తాత్పర్యం: గొప్పవారు తమను ఆశ్రయించిన శత్రువులను కూడా అనుగ్రహిస్తారు. నదులు తమతో పోటీ పడే వాటిని కూడా సముద్రంలోకి చేరుస్తాయి కదా!

2.105 చిరాదపి బలాత్కారో బలినః సిద్ధయే ఽరిషు | ఛన్దానువృత్తిదుఃసాధ్యాః సుహృదో విమనీకృతాః || తాత్పర్యం: బలవంతుడు శత్రువులపై బలాత్కారం చేసినా విజయం సాధించవచ్చు, కానీ మనస్తాపం చెందిన స్నేహితులను తిరిగి పొందడం చాలా కష్టం.

2.106 మన్యసే ఉరివధః శ్రేయాన్ప్రీతయే నాకినామితి । పురోడాశభుజామిష్టమిష్టం కర్తుమలన్తరాం ॥ తాత్పర్యం: దేవతల సంతోషం కోసం శత్రువును చంపడం మంచిదని మీరు భావిస్తే, యజ్ఞంలో హవిస్సును స్వీకరించేవారికి మరింత ప్రీతి కలిగించే పని చేయండి.

2.107 అమృతం నామ యత్సన్తో మన్త్రజిహ్వేషు జుహ్వతి । శోభైవ మన్దరక్షుబ్ధక్షుభితామ్భోధివర్ణనా ॥ తాత్పర్యం: మంత్రాలను ఉచ్చరించే వారి నోటిలో దేవతలు ఏదైతే అమృతంగా స్వీకరిస్తారో, అది మందర పర్వతం వల్ల క్షోభించిన సముద్రం యొక్క వర్ణన వలె శోభను కలిగిస్తుంది.

2.108 సహిష్యే శతమాగాంసి సూనోస్త ఇతి యత్వయా । ప్రతీక్ష్యన్తత్ప్రతీక్ష్యాయై పితృష్వస్రే ప్రతిశ్రుతమ్ ॥ తాత్పర్యం: "నీ కుమారుడి యొక్క నూరు తప్పులను నేను క్షమిస్తాను" అని మీ పిన్నికి మీరు ఇచ్చిన వాగ్దానాన్ని గుర్తుంచుకోండి మరియు దాని కోసం వేచి ఉండండి.

2.109 తీక్ష్ణా నారున్తుదా బుద్ధిః కర్మ శాన్తం ప్రతాపవత్ । నోపతాపి మనః సోష్మవాగేకా వాగ్మినః సతః ॥ తాత్పర్యం: తెలివైనవాడి యొక్క బుద్ధి సూది వలె పదునుగా ఉంటుంది, అతని పని ప్రశాంతంగా ఉన్నప్పటికీ ప్రభావవంతంగా ఉంటుంది. అతని మనస్సు బాధపడదు మరియు అతని మాటలు ఒక్కటైనా అర్థవంతంగా ఉంటాయి.

ఖచ్చితంగా, మీరు కోరిన విధంగా శ్లోకంలోని అంకెలను ఆంగ్లంలోకి మారుస్తూ, ప్రతి శ్లోకం కింద తేలికైన తెలుగులో తాత్పర్యాన్ని అందిస్తున్నాను.

2.111 కృత్వా కృత్యవిదస్తీర్థేష్వన్తః ప్రణిధయః పదమ్ । విదాం కుర్వన్తు మహతస్తలం విద్విషమ్భసః ॥

తాత్పర్యం: చేయవలసిన పనులు తెలిసినవారు, ముఖ్యమైన స్థానాలలో తమ స్థానాన్ని ఏర్పరచుకుని, శత్రువుల యొక్క గొప్ప శక్తిని కూడా అణచివేయగలరు.

2.112 అనుత్సూత్రపదన్యాసా సద్వృత్తి సన్నిబన్ధనా । శబ్దవిద్యేవ నో భాతి రాజనీతిరస్పశా ॥

తాత్పర్యం: తప్పులు లేని పదాల కూర్పుతో, మంచి పద్ధతులను అనుసరించే రాజనీతి, గూఢచారులు లేకుండా కేవలం శబ్దాల జ్ఞానం వలె ప్రకాశించదు. ఆచరణలో ఉండాలి.

2.113 అజ్ఞాతదోషైర్దోషజ్ఞైరుద్దూష్యోభయవేతనైః । భేద్యాః శత్రోరభివ్యక్తశాసనైః సామవాయికాః ॥

తాత్పర్యం: తెలియని తప్పులు చేసేవారు, దేశద్రోహులుగా గుర్తించబడినవారు, రెండు వైపులా జీతం తీసుకునేవారు, శత్రువు యొక్క స్పష్టమైన ఆజ్ఞల ద్వారా సమూహంగా ఉన్నవారు కూడా విడదీయబడగలరు.

2.114 ఉపేయివాంసి కర్తారః పురీమాజాతశత్రవీమ్ । రాజన్యకాన్యుపాయజ్ఞైరేకార్థాని చరైస్తవ ॥

తాత్పర్యం: శత్రువులు లేని నగరానికి చేరుకున్న మీ గూఢచారులు, ఉపాయాలు తెలిసినవారై, రాజకుమారులను కూడా ఒకే లక్ష్యంతో నడిపిస్తారు.

2.115 సవిశేషం సుతే పాణ్డోర్భక్తిం భవతి తన్వతి । వైరాయితారస్తరలాః స్వయం మత్సరిణస్తరలే ॥

తాత్పర్యం: పాండురాజు కుమారుడైన అర్జునుడిపై ప్రత్యేకమైన భక్తిని చూపుతున్న మీ విషయంలో, చంచల స్వభావం కలవారు మరియు స్వతహాగా అసూయపడేవారు శత్రువులుగా మారతారు.

2.116 య ఇహాత్మవిదో విపక్షమధ్యే సహ సంవృద్ధియుజో ఽపి భూభుజః స్యుః । బలిపుష్టకులాదివాన్యపుష్టైః పృథగస్మాదచిరేణ భావితా తైః ॥

తాత్పర్యం: ఇక్కడ తమను తాము గొప్పగా భావించే రాజులు, శత్రువుల మధ్య కలిసి పెరిగినప్పటికీ, బలి చక్రవర్తి యొక్క వంశం ఇతరుల పోషణతో వేరుగా ఉన్నట్లుగా, వారి ద్వారా త్వరలో వేరు చేయబడతారు.

2.117 సహజదోషచాపలసముద్ధతశ్చలితదుర్బలపక్షపరిగ్రహః | తవ దురాసదవీర్యవిభావసౌ శలభతాం లభతామసుహృద్గణః ||

తాత్పర్యం: సహజమైన తప్పులు మరియు చంచలత్వం వల్ల గర్వంతో ఉన్న, బలహీనమైన వారిని ఆశ్రయించిన శత్రువుల సమూహం, నీ యొక్క చేరుకోలేని శక్తి అనే అగ్ని ముందు మిడుతల వలె నాశనం అవుగాక.

2.118 ఇతి విశకలితార్థమౌద్ధవీంవాచమేనామనుగతనయమార్గమర్గలాం దుర్నయస్య | జనితముదముదస్థాదుచ్చకైరుచ్ఛ్రితోరఃస్థలనియతనిషణ్ణశ్రీశ్రుతాం శుశ్రువాన్సః ||

తాత్పర్యం: ఈ విధంగా విశ్లేషించబడిన అర్థం కలిగిన, నీతి మార్గాన్ని అనుసరించే మరియు దుర్నీతికి అడ్డుకట్ట వేసే ఉద్ధవుని మాటలను విన్న బలరాముడు, ఆనందంతో నిండినవాడై, ఎత్తైన రొమ్ముపై స్థిరంగా ఉన్న లక్ష్మీదేవిని కలిగి ఉన్నవాడై లేచి నిలబడ్డాడు.

|| ఇతి శిశుపాలవధమ్ —— ద్వితీయః సర్గః (మన్త్రవర్ణనమ్) ||

ఇక్కడితో శిశుపాలవధము యొక్క రెండవ సర్గ (మన్త్రవర్ణనమ్) ముగిసినది.